

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2022.10.6>

УДК 631.115.11 : 330.111.4(477)

Сергій Вікторович **БАШЛАЙ**

к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2247-5440>

e-mail: bash_serg@ukr.net

Олександра Миколаївна **СТРЕЛЬНИК**

студентка, Сумський національний аграрний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7459-3900>

e-mail: strelnikoleksandra@gmail.com

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ

У статті досліджуються питання сутності та факторів, під впливом яких відбувається формування ресурсних можливостей однієї із ключових організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі економіки України – фермерських господарств. Обґрунтований склад компонентів ресурсного потенціалу фермерських господарств у розрізі чинників виробництва. Охарактеризовані роль та місце зовнішніх і внутрішніх факторів господарювання в сільській місцевості при відтворювальному процесі формування ресурсної складової виробничої економіки вітчизняних фермерів.

Ключові слова: фермерське господарство, ресурсний потенціал, фактори виробництва, виробничі ресурси.

ВСТУП

Фермерство, як основна форма аграрного виробництва, отримало широку популярність розвитку у багатьох країнах світу, оскільки саме воно покликане забезпечувати людство сільгосп-сировиною, продуктами харчування та продовольством. У відповідності зі статтею 114 Господарського Кодексу України та діючою редакцією профільного закону, фермерське господарство віднесене до категорії приватних підприємств та визнане однією із форм підприємництва і в нашій країні. Його головний зміст полягає у виробництві, переробці та реалізації

товарної продукції сільськогосподарського виробництва з метою отримання прибутку [1, 2].

Отже, фермерські господарства, як суб'єкти підприємництва аграрної сфери економіки країни, функціонують у відповідності з визначеними принципами ведення бізнесу, одним із яких є «...залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, природних та інших видів ресурсів, використання яких не заборонено або не обмежено законодавством» України [3]. Тобто, в процесі своєї діяльності, фермери мають поєднувати функції управління майном,

працею та необхідними видами ресурсів, прагнучи до забезпечення стабільної організаційної та фінансової стійкості свого господарювання, а також його гнучкості у пристосуванні до ринкових умов. Досягнення проміжних цілей та головного результату підприємництва для фермерського господарства зумовлюється ефективною організацією виробничих процесів шляхом формування та застосування факторів виробництва (землі, праці, капіталу та ін.) на основі реального та потенційного володіння ними. Проблематичність оптимізації структури ресурсної бази фермерського господарства, з метою підвищення його ринкової конкурентоспроможності, вимагає ефективного поєднання виробничих ресурсів через комбінування об'єктів власності, що їх уособлюють, а також враховуючи вплив зовнішніх та внутрішніх факторів їхнього забезпечення. Звідси, зміст і напрямки дії факторів формування, використання та відтворення ресурсного потенціалу фермерських господарств можуть бути виявлені через сполучення умов та шляхів доступу до ресурсної бази (землі, машин і устаткування, трудових ресурсів, нерухомості, фінансових засобів, інформації) та їхнього використання безпосередньо в процесі господарської діяльності.

В науковій літературі вже сформований цілий ряд підходів до визначення сутності та класифікацій ресурсів аграрного виробництва. В своїх працях науковці, активно демонструють результати постійного удосконалення продуктивних сил і виробничих відносин в аграрній галузі. Це стає головним чинником ускладнення процесів взаємодії елементів ресурсного потенціалу агровиробників, що також диференціює ставлення вчених до певних елементів

ресурсного потенціалу фермерських господарств та факторів його формування в цілому [4-11]. При цьому, переважаюча кількість науковців трактують ресурсний потенціал, виключно, з позиції сформованих (наявних) у господарства ресурсів та оцінюють його масштаб через вартість доступних фермерському господарству ресурсів. Інші ж дослідники цього поняття розглядають ресурсний потенціал, саме, як здатність господарства формувати (мобілізувати) та використовувати ресурси для виробничих потреб. З метою забезпечення більш повної системності підходу при вивченні сутності ресурсного потенціалу фермерських господарств було визначено за необхідне дослідити походження та особливості факторів його формування у вітчизняних умовах аграрного підприємництва.

МЕТА роботи – обґрунтувати склад і оцінити вплив факторів зовнішнього та внутрішнього походження на «ресурсний потенціал» фермерських господарств в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження були застосовані загальнонаукові та спеціальні методи. Завдяки використанню системного методу була здійснена декомпозиція понять «виробничий потенціал підприємства» та «економічні ресурси» на поняття ресурсний потенціал і джерела (види) ресурсів аграрного господарства; побудована загальна схема виконання дослідження. Методом узагальнення був досліджений генезис та обраний підхід до трактування поняття «ресурсний потенціал фермерського господарства». Результати аналізу та синтезу сприяли визначенню чинників і закономірностей їхнього впливу на формування ресурсного потенціалу агроформування. Інструменти абстрактно-

логічного методу були застосовні для теоретичного узагальнення висновків та аналізу результатів дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сучасний формат фермерського господарства, як організаційно-правової форми господарювання, як різновиду підприємницьких формувань в аграрній сфері господарювання, має, порівняно, невелику історію розвитку. Становлення нової форми приватного господаря в умовах сільських територій відбувалося різними темпами та під впливом політико-економіко-соціальних факторів, вектор дії яких, постійно змінювався. Політична нестабільність впливала на соціальне сприйняття фермерства як форми підприємництва та ведення сільського господарства в, історично, аграрній країні. Спіралеподібна тенденція розвитку вітчизняної економіки, з різними темпами реформування відповідних умов (законодавчих, фінансово-кредитних, податкових) та відносин між економічними суб'єктами по-різному відображалася на якісному стані та конкурентоспроможності фермерства в бізнесовому середовищі України. Як наслідок, задекларований політично та законодавчо, пріоритетний для країни формат малого та середнього підприємництва в сільських територіях (фермерські господарства зі статусом чи без статусу юридичної особи) значно поступився своїм виробничо-ресурсним потенціалом типовим представникам укрупненого типу агроформувань – агрохолдингам та корпораціям (групам).

Під впливом перелічених та ряду інших факторів, питання формування та ефективного використання виробничих ресурсів і потенціалу фермерства перебувають у постійній увазі науковців. Зважаючи на зміст фундаментального поняття «економічні ресурси», яке

означає джерела, засоби забезпечення та сукупність ресурсів у господарюючого суб'єкта, можна стверджувати, що ресурсний потенціал – це можливості підприємця створювати відповідні асортимент та кількість продукції, зумовлені його ресурсним забезпеченням. Таким чином, реалізації виробничого потенціалу фермерського господарства будуть сприяти наявні в господарстві ресурси, що через відповідні механізми та методи трансформуються у кінцеву сільськогосподарську продукцію.

Для аграрної сфери виробництва, переважно, сировинної продукції під впливом цілого ряду специфічних факторів, всі ресурси, пов'язані з функціонуванням фермерського господарства можна вважати засобами виробництва чи елементами формування ресурсного потенціалу. Через зазначені галузеві особливості, для фермерських господарств спектр таких елементів знаходиться у тісному взаємозв'язку з основними чинниками виробництва сільськогосподарської продукції: землі, праці, капіталу. Умови доступу та інноваційні формати яких і визначають склад факторів впливу на формування ресурсного потенціалу сучасних фермерських господарств.

Прагнення до максимізації прибутку в умовах жорсткої обмеженості ресурсів, спонукає фермерів до наукових підходів щодо пошуку та переформування структури їхнього наявного ресурсного забезпечення, переоцінки можливостей та виявлення додаткових резервів підвищення прибутковості (рентабельності).

Розглянутий вище (класичний) спектр функціональної спрямованості ресурсного потенціалу фермерського господарства є занадто вузьким і не відповідає сучасним умовам та вимогам

щодо реалізації бізнес-процесів в аграрній сфері. Зміст ресурсного потенціалу виробників сільськогосподарської продукції (і фермерських господарств, зокрема) потребує розширення також і за рахунок включення до переліку базових концепцій фактори сучасних теорій сталого та інклюзивного розвитку. Формування ресурсного потенціалу фермерських господарств знаходиться в прямій залежності від чинників, що і визначають характер цього процесу. До складу основних зовнішніх факторів формування та розвитку ресурсного потенціалу фермерських господарств в Україні варто відносити політичні, економічні, природно-екологічні, соціальні, інноваційні та наукові чинники. Внутрішніми факторами забезпечення ресурсного потенціалу фермерських господарств є: організаційно-правова форма господарювання, організаційно-

Відповідно, фінансові ресурси – це, в першу чергу, грошові кошти та форми і способи їх отримання фермерами, призначені для придбання ними матеріально-технічних і технологічних виробничих ресурсів, а також здійснення економічного стимулювання та соціального забезпечення учасників господарств.

Інноваційний блок формування ресурсного потенціалу фермерських господарств забезпечують власне інновації, прогресивні технології, «ноу-хау», а також інтелектуальний капітал та інформаційні ресурси. Формування та використання (примноження) останніх відбувається, фактично, постійно і їхніми джерелами виступають не тільки зовнішні інформаційні потоки, але і внутрішні можливості створення баз даних в

управлінська структура, рівень конкурентоспроможності господарства, спеціалізація та масштаби діяльності, стан матеріально-технічної бази, фінансово-економічний стан, якість управління та участь в процесах кооперації.

Через призму об'єктивних прикладів трансформації елементів забезпечення ресурсного потенціалу фермерських господарств в Україні, можна розглядати наведені наслідки впливу відповідних факторів.

Земельні ресурси, після визначення їхньої ринкової вартості та започаткування обороту прав власності на землю, фактично перетворилися із особливого засобу виробництва в різновид капіталу та джерела примноження ресурсної бази фермерських господарств (збільшення земельного фонду, примноження фінансових надходжень, забезпечення позик та інвестицій). процесі власної підприємницької діяльності. Вони є практично невичерпними, а, навпаки, постійно поповнюваними та оновлюваними.

В сучасних умовах швидкого розвитку цифрових (програмних) технологій рівень інформаційних ресурсів, у поєднанні з інтелектуальним капіталом, прискорено сприяє підвищенню продуктивності праці у фермерському господарстві та якіснішому розвитку інших видів його ресурсного потенціалу.

Інтелектуальний капітал, як результат прояву здібностей та вмінь власників та учасників є головним продуктивним фактором організації праці в фермерських господарствах. Він проявляється через фізичні та інтелектуальні можливості, задіяних у виробничих та обслуговуючих процесах

трудових ресурсів. Останні, оперуючи особливим видом ресурсів – інформацією, що базується на ідеях, знаннях, результатах науково-технічної діяльності, своїми діями сприяють формуванню потенціалу господарства для ефективної його діяльності та закладають підґрунтя для прийняття доцільних управлінських рішень.

Об'єднуючим елементом всіх перерахованих видів та факторів формування і реалізації ресурсного потенціалу фермерських господарств є підприємницький ресурс чи фактор господарювання. Підприємницький хист, менеджерські здатності, організаційно-комунікаційні здібності фермерів, як безпосередніх учасників підприємництва в сільськогосподарській сфері, є визначальним поведінковим ресурсним потенціалом їхньої діяльності.

ВИСНОВКИ

Ресурсний потенціал фермерських господарств в Україні забезпечуються механізмом управління системою наявних у них ресурсів та тих, що можуть бути ними залучені, з урахуванням умов зовнішнього та внутрішнього середовища, в майбутньому. Потенційність формування ресурсів залежить від спроможності фермерів мобілізувати їх у потрібний момент із необхідних

джерел задля власного економічного зростання, долаючи складні економічні умови та витримуючи конкурентну боротьбу на ринку.

Володіючи, в більшій мірі, ознаками перспективності, економічний потенціал передбачає реалізацію виявлених можливостей, виражену в досягненні економічного результату. Саме стан ресурсного потенціалу фермерського господарства забезпечує йому передумови для досягнення належного рівня конкурентоздатності. В сучасних умовах функціонування, фермерські господарства як суб'єкти підприємницької діяльності, здатні оперувати більшістю видів виробничих ресурсів, що використовуються при отриманні сільськогосподарської продукції. Для них є доступними, практично, всі класичні джерела формування, доповнені специфічними для галузі чинниками та умовами господарювання.

Врахування змісту класичних теорій та сучасних положень концепції ринкової економіки дозволило розширити зміст категорії «ресурсний потенціал», а також визначити джерела походження, фактори та форми їхнього прояву в процесі формування ресурсного потенціалу фермерських господарств в Україні.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 19.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 10.09.2022).
2. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV. Дата оновлення: 20.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> (дата звернення: 10.09.2022).
3. Про підприємство: Закон України від 07.02.1991 р. № 698-XII. Дата оновлення: 11.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text> (дата звернення: 11.09.2022).
4. Богацька Н. М., Хачатрян В. В. Сучасний підхід до оцінки сутності ресурсного потенціалу підприємства. *Економіка і суспільство*. 2016. № 3. С. 134-139.
5. Смирнова С. М., Смирнова В. М., Юзик В. А. Оцінка ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 24. С. 82-87.

6. Смолич Д. В. Тимошук І. В. Ресурсний потенціал підприємства: сутність, складові та модель управління в сучасних умовах господарювання. *Економічний простір*. 2020. № 153. С. 75-82.
7. Писаренко С. В., Решетник В. Г., Ільченко А. І. Ресурсний потенціал як чинник забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. № 1 (67). С. 99-104.
8. Гнатишин Л. Б. Виробничий потенціал фермерських господарств: структура та відтворення. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 312-318.
9. Сахацький М. П., Запша Г. М., Сахацький М. М. Управління розвитком економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств. *Інноваційна економіка*. 2019. № 7-8. С. 52-56.
10. Антощенко В. Основні елементи ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства як основа економічної та продовольчої безпеки. *Економічний аналіз*. 2020. № 3. С. 291-298.
11. Слободянюк Н. О. Управління ресурсним потенціалом у контексті механізму фінансової безпеки підприємства. *Проблеми Економіки*. 2020. Вип. 39. С. 245-250.

References

1. Economic Code of Ukraine: Law of Ukraine from 16/01/2003 No. 436-IV. Update date: 19/08/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (application date: 09/10/2022) (in Ukrainian).
2. On Farming Enterprise: Law of Ukraine from 19/06/2003 No. 973-IV. Update date: 20/10/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> (application date: 10/09/2022) (in Ukrainian).
3. On Entrepreneurship: Law of Ukraine from 07/02/1991 No. 698-XII. Update date: 11/02/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text> (application date: 11/09/2022) (in Ukrainian).
4. Bogatska N. M., Khachatryan V. V. The modern approach to the assessment of the essence the resource potential of the enterprise. *Economy and Society*. 2016. No.3. pp. 134-139. (in Ukrainian).
5. Smyrnova S. M., Smyrnov V. M. Yuzyk V. A. Assessment of the resource potential of agricultural enterprises. *Investments: practice and experience*. 2020. No.24. pp. 82-87. (in Ukrainian).
6. Smolych D. V., Timoshuk I. V. Enterprise resources potential: the essence of the components and the model of the management in modern economic conditions. *Economic scope*. 2020. No.24. pp. 75-82. (in Ukrainian).
7. Pysarenko S. V., Reshetnyk V. G., Ilchenko A. I. Resource potential as a factor in ensuing the competitiveness of the enterprise. *Scientific View: Economics and Management*. 2020. No.1(67). pp. 99-104. (in Ukrainian).
8. Gnatyshyn L. B. Production potential of farming enterprises: structure and reproduction. *Global and National Problems of Economy*. 2018. Issue 22. pp. 312-318. (in Ukrainian).
9. Sakhatskyi M. P., Zapsha H. M., Sakhatskyi M. M. Management of development of economic potential at agricultural enterprises and farms. *Innovative economy*. 2019. No.7-8. pp. 52-56. (in Ukrainian).
10. Antoshchenkova V. Main elements of the resource potential of agricultural enterprises as the basis of economic and food security. *Economic analysis*. 2020. No.3. pp. 291-298. (in Ukrainian).
11. Slobodyanyuk N. O. Management of resource potential in the context of financial security mechanism of an enterprise. *The Problems of Economy*. 2020. Issue 39. pp. 245-250. (in Ukrainian).

Serhii BASHLAI

PhD in Economics, Associate Professor, Sumy National Agrarian University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2247-5440>

e-mail: bash_serg@ukr.net

Oleksandra STRELNIK

student, Sumy National Agrarian University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7459-3900>

e-mail: strelnikoleksandra@gmail.com

FACTORS FOR FORMING THE RESOURCE POTENTIAL OF FARM FARMERS OF UKRAINE

Introduction. The article examines the issues of essence and factors, under the influence of which the formation of resource opportunities of one of the key organizational and legal forms of management in the agrarian sector of the economy of Ukraine takes place – farms.

The purpose of the paper is that, based on the results of the study of theoretical aspects and sources of formation, to substantiate the composition and evaluate the influence of factors of external and internal origin on the "resource potential" of farms in Ukraine.

Results. Reasonable composition of components of resource potential of farms in terms of production factors. The role and place of external and internal factors of management in rural areas during the reproductive process of formation of the resource component of the production economy of domestic farmers are characterized. Reasonable composition of components of resource potential of farms in terms of production factors. The role and place of external and internal factors of management in rural areas during the reproductive process of formation of the resource component of the production economy of domestic farmers are characterized. A scheme for determining the types and vectors of the influence of factors on the formation of the resource potential of farms of Ukraine has been built.

Conclusion. The resource potential of farms in Ukraine is ensured by the system management mechanism of the resources available to them and those that may be involved, taking into account the conditions of the external and internal environments, in the future. The potential of resource formation depends on the ability of farmers to mobilize them at the right time from the necessary sources for their own economic growth, overcoming difficult economic conditions and withstanding the competitive struggle in the market. In modern operating conditions, farms as subjects of entrepreneurial activity are able to operate most types of production resources used in the production of agricultural products. Practically all classical sources of formation are available to them, supplemented by industry specificities and business conditions.

Keywords: farming enterprises, resource potential, factors of production, manufacturing resources.